

Ocells de pas i altres proses

SANTIAGO RUSIÑOL

Introducció:
Urbà Lozano

ELS NOSTRES AUTORS

---

bromera

GENT DE BÉ

El soroll del timbal i els crits del clown ens varen fer anar a la plaça.

La plaça era petita i plena de gom a gom. L'estanc i l'apotecari, els esglaons de l'iglésia, i fins els balcons d'una casa de noblesa, tancats i barrats tot l'any, vessaven pagesos i menestrals, vells i criatures, per veure la funció que quatre pobres gimnastes havien organitzat amb gran bombo i campanilles.

Formaven la companyia una noia d'uns vint anys, pagada i magra, d'una blancor embrunida pels tràngols de l'aire lliure; els cabells, d'un ros tan esclarissat que semblaven la crin groga d'una panotxa pansida; els ulls, d'un blau quasi sense blau, i tota ella una trista flor polsosa, collida als jardins del nord i arribada en aquell poble amb embalatge barato; un noi magristó, desllorigat com un vímet, i també ros i escardalenc; i, per fi, dos homes, la qual missió en aquell grupo semblava un contrasentit: el clown, que tenia de fer riure, feia una cara de penes que no es podia mirar; i el que havia d'ésser l'Hèrcules i aguantar el pes de la casa amb prou feines es podia tenir dret i sostenir la misèria.

El clown començà a fer rotllo i a dir-ne alguna de les seves, a treure's joguines de les amples i obertes i descosides butxaques; i, com que es gratà la perruca i el públic va sospitar el perquè de la picor, aquell graciós acudit els guanyà la voluntat i es va fer amo del sufragi.

Ja hi érem. Mentres ell butxaquejava, va entrar el magre atleta a la pista i, saludant amb més cortesia que modos, allà va!, d'un salt, si no mortal, bastant perillós, es va enfilear al torniquet i va lluir la presència.

N'havem de dir la presència per no ofendre l'estament; però el tipo afaitat de fresc i vist allí a tota vista, tenia molt de barber i una mica de tenor. Somreia, amb cert somris de ballarina, però guardant l'expressió de l'home fort i nervut que si no té musculatura en tindria de tenir, perquè l'ofici s'ho porta. Si ell no en tenia, el bon home, no era pas que escatimés el fer planxes, sinó perquè escassejaven els aliments substanciosos; i, si bé ell comprenia que les forces que ensenyava eren més forces de flaqueza que forces de corpulència, no obstant i això, ell movia el joc de muscles de què podia disposar amb aquella dignitat dels homes d'amples espatlles. El vestit era de punt i havia tingut el punt que fos d'un rosa ben sufocat d'aquell rosa imitant carn de persona, que duu el capità Manaià i tota la seva tropa; si bé es té de dir que, així com aquells soldats tenen la vermellor a les cames, aquí era tot al revés: el cos, de color de vi, i, baixant cames avall, dessufocant-se i perdent-se fins a arribar a les sandàlies, blanques de la polseguera de tots els camins de la terra.

Un cop dalt del torniquet, mentre el clown continuava la broma, va començar a donar voltes i més voltes, que sols hauria aguantat un ventrell buit com el seu; va provar alguns equilibris fent tentines, que més semblaven mareig de debilitat que exercicis voluntaris; va baixar, o potser va caure, pagant amb el saludo de sempre; va pujar de nou amb un desfici d'esquirol que s'ha escapat; i, penjat de peus a la barra, va agafar el nen amb les dents; i el nen, amb el ventre inflat, amb les cames dislocades i amb eixa mirada d'home que tenen al fons dels ulls les criatures perdudes, estirava els bracets pertot arreu, arplegant avellanes que els pagesos li tiraven, com si fos una marmota o una mona d'orgue.

En aquestes, el clown vinga anar fent broma, cop de fer broma seguida, mentre el gimnasta va emprendre un altre exercici. Es va ajeure a terra, sobre d'un drapot

que en tindrem de dir catifa, i amb les plantes dels peus enlaire, és a dir, de cap per avall, va fer un senyal, i d'un salt la criatura va pujar sobre els palmells de lo que feien de mans, i, amb ells o amb elles per maquinària, de la puntada de peu que va donar a l'infantó va tirar-lo a l'alçada de les branques, com si fos una pilota.

An aquell home que tal flaguesa tenia, li sobrava força en les cames per rebotre aquell cos limfàtic i malaltís que anava amunt i avall i rodava i s'encongia com una troca de nervis; aquell home tan efeminat de cara no tenia un raconet compassiu per a la pobra criatura, i per guanyar-li la vida, la vida li malmestia; i el noieta, cada sotrac que rebia, el pagava amb un somris obligat, amb un moviment de pena, com si tingués un ressort, que al pegar sobre els seus ossos fes anar el cordill dels llavis i fes tirar un petó al públic.

El clown, que no parava la broma per entretenir i distreure a l'amable concurrència, va entrar de torn en el número, i aquí em pararia, perquè és impossible el descriure els gestos estranys, les fantàstiques ganyotes, les rialles forasteres, les contorsions de la cara i del cos i de les cames, i els cops de cap contra terra, contra els plàtans, contra els pagesos, contra ell mateix, i contra tot lo que trobava, que va arribar a fer i a donar per fer riure an aquella gent de bé, fent d'*il·lustrat auditori*.

Prou els féu riure! Aquelles girades de cara, que tretes amb instantani haurien sortit ganyotes d'una suprema tristesa, bé prou que els varen fer riure. Aquelles contorsions dels nervis, que semblaven una agonia del riure, prou van fer riure a tothom. Tant van fer riure, que quan allargava el braç, i la mà, i la safata, i la perruca, amb cara que ja no reia; quan ensenyava una súplica a darrera la farina, les línies reien encara, i els badocs també, i tot el poble i tothom es feia creus que hi hagués gent tan divertida i que amb aquell bon humor es demanés caritat. Si hagués tingut mals-de-

cap no estaria tan de gresca. Allò era de broma i valia més anar-se'n.

Ja marxaven, quan un crit va sortir de tots plegats, un crit de sorpresa, de diversió inesperada.

–En Vianda! En Vianda ve! Vine aquí, Vianda, i fes-ne alguna.

Era en Vianda, el benaventurat del poble, el beneit oficial; un beneit gras i cepat, brut i garrell i de mirada travessera, que arribava a poc a poc, amb una llesca de pa que tenia mitja cana.

Tots li varen obrir pas i el van encarar amb el clown.

El van encarar amb el clown, que al veure-se'l davant seu i al sentir-se comparada la seva broma bohèmia amb la beneïtor de l'altre, una amargor tan fonda devia entrar-li a l'ànima, que va donar una mirada an aquell pilot de bé tan penetrant i somniosa, que es va enrogir fins la farina i es van marcar dues arrugues tristes i despreciatives a cada banda de llavis.

–Fes-ne una, Vianda! –anaven cridant.

–Fes-ne una!

–Digues alguna cosa!

–Canta!

–Fes les forces!

–Apa, Vianda!

I en Vianda, no sabent lo que passava, atordit, barrant i lelo, va comprendre per experiència pròpia que aquells homes demanaven caritat, i deixà caure en la safata aquella gran llesca de pa.

Allò promogué una explosió de rialles i de crits.

–Quina pensada! –varen dir, girant l'esquena, tota aquella gent de bé–. És el beneit més beneit que tenim en tot lo poble!

OCELLS DE PAS

Anant costa amunt amb el tren, es passava una pineda, una alta muntanya, i en un replà de terreno se veia assegurada una masia, amb dues torres de *moro*, una portalada gòtica i un finestral amb columneta dessota d'una barbacana.

No passava cap exprés, ni correu, ni tan sols mixte, que en aquell ample finestral no es veiés la figura d'una noia recolzada a la columna, amb posa d'enyorament, d'estampa sentimental, de portada de romança italiana: el cap apoïat a sota del capitell, una mà deixada caure, els ulls enlaire, i a baix una mica d'heura, i més amunt el seu niuet d'orenetes.

El posat d'ella esqueia molt amb la posa: uns ulls negres, voltats d'un morat romàntic, llargs i estirats i fent de lluny dues grans taques de fosca; una cara llarga, la figura ondulada i magra, un deixament oriental, un quelcom de samaritana amb no sé què d'odalisca; uns cabells negres de versos de lord Byron posats amb litografia; una aureola de tristesa, com captiva de pirates o castellana de cobla que espera el seu aimant trobador així que surti la lluna; tot això plegat, li donaven un misteri de llegenda vista amb tren, de visió antiga passant a darrera els vidres.

Com que els trens no paraven de passar i ella els veia passar tots, algun passatger va adonar-se'n: un dia la devia saludar, i devia ella contestar-li. Un altre dia devia tornar-la a veure i a saludar-la de nou, i de nou devia ésser saludat; i allavores no devia passar mai sense que fes el seu signe, i sense que ella es trobés en la mateixa finestra i a sobre la mateixa heura, i sota aquell capitell i prop del niu d'orenetes.

Com aquest, sens dubte, la degué veure algun altre passatger, i també a fer-hi passades amb exprés o tren correu; com aquests varen treure el cap molts d'altres; i aviat no hi hagué tren de passatgers que no portés pretendents que a l'ésser al davant de la finestra no hi tíressin un petó o saludessin de passada.

Tants varen arribar a ésser, que mirant un tren de través es veia en les finestretes una renglera de mans fent signes i enviant despídos; hi havia qui anava en mixte per no passar tan de pressa i allargar aquella visió; alguns fins treien el mocador; i la noia, no faltant mai a les cites, sempre en aquella finestra, i apoiada en la columna, i reclinada ane l'heura, veia passar a hores fixes i precises aquell vol d'enamorats, aquells pretendents de passada, aquelles rengleres d'ocells que li enviaven un adéu i fugien amb la rapidesa del somni a l'altra banda de serra.

Pobra noia! Veure's festejada a tantes hores del dia, sense conèixer una veu, sense sentir una paraula, sense oir una prometença d'aquell estol de jovent, que passava amunt i avall! Sentir escorre's i fugir la joventut, emportada per aquelles serps de ferro traient fum; mirar-se tot el sant dia aquell núvol que volava davant seu, enduent-se'n esperances i no sentint mai la música d'una paraula d'amor! Tenir tota una província enamorada de llum i no saber com es deien, ni qui eren, ni on anaven!

«Si al menos descarrilés aquesta màquina terrible! Si al menos pogués pujar-hi i anar-me'n d'aquest turment de nova mena! –degué pensar alguna vegada–. Si al menos no caminés tan de pressa!»

Però ca! Els passatgers augmentaven, i ella augmentava els saludos; les orenetes del niu se n'anaven i tornaven a venir; l'heura creixia, els anys passaven i els trens no paraven mai; fins que la noia o es cansà o va trobar un casador, o no volgué sortir més, és el cas que els pretendents ambulants no la varen tornar a veure.

Un dia prop de la casa hi hagué una esllavissada i tots els que anaven en tren varen tenir de baixar, a fi d'esperar un trasbordo.

La primera idea va ésser anar-se'n a la casa i preguntar per la noia.

–S'ha fet monja –digué la dona.

–Monja i amb tants pretendents!

–Tants com vulguin. Però tots eren pretendents de pas: mai se n'havia aturat cap.

–Veu?, avui potser s'hauria casat; és que els trens mai descarrilen a l'hora que convindria.